

УДК 378.147:372
DOI: 10.24919/2313-2094.4/36.98634

Ірина ПАЛАСЕВИЧ
orcid.org/0000-0003-4469-0923

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито особливості формування комунікативної компетентності вихователя дітей дошкільного віку, що передбачає сформованість у нього комунікативно значущих особистісних рис, яскраво виражену гуманістичну схильність до спілкування з вихованцями, володіння системою інтегрованих професійно-мовленнєвих умінь та комунікативних якостей. Акцентовано увагу на створенні сприятливих умов для реалізації міжособистісної комунікації з дошкільниками. Проаналізовано складові комунікативної компетентності (мовну, мовленнєву, лінгвістичну, літературну, фольклорну, культурознавчу, риторичну, методичну компетенції).

Ключові слова: комунікативна компетентність вихователя, складові комунікативної компетентності, комунікативні вміння й навички, комунікативні здібності, діти дошкільного віку.

Ірина ПАЛАСЕВИЧ

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ВОСПИТАТЕЛЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье раскрыты особенности формирования коммуникативной компетентности воспитателя детей дошкольного возраста, что предусматривает сформированность у него коммуникативно значимых личностных черт, ярко выраженную гуманистическую склонность к общению с воспитанниками, владение системой интегрированных профессионально-речевых умений и коммуникативных качеств. Акцентируется внимание на создании благоприятных условий для реализации межличностной коммуникации с дошкольниками. Проанализированы составляющие коммуникативной компетентности (языковую, речевую, лингвистическую, литературную, фольклорную, культуроведческую, риторическую, методическую компетенции).

Ключевые слова: коммуникативная компетентность воспитателя, составляющие коммуникативной компетентности, коммуникативные умения и навыки, коммуникативные способности, дети дошкольного возраста.

© Паласевич Ірина, 2017

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним завданням вищої освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних не лише оперувати власними знаннями, а й змінюватися та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, активно діяти, збагачувати професійний досвід. Майбутній педагог повинен мати розвинені педагогічні здібності, досконалі професійні уміння, педагогічне мислення, володіти навичками самовдосконалення.

Безсумнівною є необхідність і важливість виховання молоді компетентними спеціалістами, адже від особистості педагога, його ерудиції, культури залежить успішне розв'язання завдань навчання й виховання майбутнього покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування комунікативної компетентності фахівців є предметом наукових розвідок сучасних лінгводидактів. Науковці (А. Богуш [1], Є. Єгорова [3], А. Нікітіна [5], О. Семенов [8], Т. Симоненко [9] та ін.) розглядають зміст комунікативної компетентності на основі компетентнісного підходу до навчання мови, розмежування понять *компетенція* і *компетентність*, компетентнісних характеристик мовця (орієнтація у ситуації мовлення, володіння системою знань і правилами поведінки під час спілкування, застосування виражальних засобів мови). До структурних елементів *комунікативної компетентності* відносять мовленнєву, мовну, лінгвістичну, прагматичну, предметну, професійно-комунікативну та ін. Кожен із них, взаємодіючи з іншими, уможливує процес спілкування та реалізує комунікативні наміри в реальних мовленнєвих ситуаціях [5, 179].

У структурі комунікативної компетентності Є. Єгорова виокремлює інформаційно-експресивну, гностично-перцептивну й інтерактивну складові. *Інформаційно-експресивна* компонента забезпечує комунікацію та передачу інформації іншим, самовиявлення своєї особистості; *гностично-перцептивна* – визначає здатність людини сприймати та розуміти інших осіб; *інтерактивна* – дає змогу встановлювати контакти з іншими людьми. *Критеріями* розвитку комунікативної компетентності, на думку Є. Єгорової, є вміння вербально і невербально обмінюватися інформацією, а також діагностувати якості співрозмовника; розробляти стратегію і тактику взаємодії з людьми, організовувати їхню сумісну діяльність; ідентифікувати себе зі співрозмовником [3, 199 – 202].

Т. Симоненко зазначає, що *комунікативна компетентність* педагога є сукупністю його достатньо сформованих професійних знань, комунікативних та організаторських здібностей, здатністю до самоконтролю, емпліцитної культури вербальної і невербальної взаємодії, а *комунікативна компетенція* – це одна зі складових професійної комунікативної компетентності особистості педагога, його загальної освіченості та культури [9]. Зі свого боку, А. Богуш під *комунікативною компетенцією* розуміє

комплексне використання мовцем мовних і немовних засобів із метою спілкування у конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, його ініціативність, а також обізнаність людини, певну систему знань, умінь і навичок, мовленнєвих здібностей. Комунікативна компетенція охоплює кілька підсистем знань, серед яких – мовна й мовленнєва компетенції [1, 24].

Виокремлюючи психолого-педагогічні аспекти цієї проблеми, вчені (І. Бех [2], І. Зязюн [6], О. Кравченко-Дзондза [4], М. Лісіна, І. Луценко [4], О. Смирнова [10]) наголошують на важливості повноцінного гуманістично орієнтованого педагогічного спілкування, наявності потреби у комунікативній взаємодії як обов'язкової складової педагогічної діяльності фахівця.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Актуальність проблеми та відсутність її цілісного дослідження зумовили вибір теми пропонованої статті, **метою** якої є висвітлення особливостей формування комунікативної компетентності вихователя дітей дошкільного віку, обґрунтування її складових.

Виклад основного матеріалу. За своїм змістом і сферою функціонування педагогічне спілкування може бути професійним і непрофесійним. *Професійне спілкування* передбачає комунікативну взаємодію дошкільного педагога, спрямовану на встановлення позитивного психологічного клімату; сприяє психологічній оптимізації діяльності та стосунків; забезпечує передачу дітям основ людської культури, допомагає у засвоєнні знань та формуванні ціннісних орієнтацій. *Непрофесійне педагогічне спілкування* спричиняє страх, невпевненість, відчуженість, негативне ставлення до вихователя, ігрової діяльності, навчання, призводить до зниження працездатності, загальної активності, формування необ'єктивної оцінки у вихованців, порушення динаміки мовлення, небажання думати і діяти самостійно. Зрештою, у дітей виникає стійке негативне ставлення до вихователя і до дошкільного закладу загалом [6, 113].

Дошкільний педагог із належним рівнем комунікативної компетентності є своєрідним активатором співпереживання, «заражає» дітей проблемою, сумісним пошуком, що, зі свого боку, позитивно впливає на нього самого. Особливого значення при цьому набуває взаєморозуміння, його здатність до емоційної ідентифікації та емпатії. Така взаємодія передбачає певну душевну налаштованість вихователя на співрозмовника, внутрішню рівновагу, його стійкі ціннісні орієнтації, моральну готовність до взаємодії, що виявляється у доброзичливому, уважному ставленні, тактовності, делікатності, стриманості, ввічливості. Тобто уся діяльність педагога має бути зорієнтована на дитину.

На думку О. Смирнової, успішність педагогічного спілкування забезпечується шляхом реалізації трьох його компонентів: *емоційного* (пе-

редбачає емоційний відгук, емпатію, чуйність до дітей, здатність до співпереживання, увагу до переживань і дій співрозмовника); *когнітивного* (включає пізнання дитини, розуміння її поглядів, передбачення поведінки, що, зі свого боку, дає можливість ефективно розв'язувати різноманітні проблеми, які виникають між дітьми); *поведінкового* (здатність до співробітництва, спільної діяльності, ініціативності, адекватності у спілкуванні, організаторські здібності) [10, 53].

У цьому контексті І. Луценко характеризує структуру продуктивної комунікативної взаємодії педагога, яка охоплює просторовий, емоційний, мовленнєвий та інтерактивний контакти.

Володіння *просторовим контактом* передбачає вміння представити себе як мовленнєвого партнера; установити дистанцію зі співрозмовником; займати позицію «обличчям до обличчя» – на рівні очей дитини; супроводжувати мовленнєвий контакт невербальними засобами – виразом обличчя, очима, жестами, системою такесичних прийомів (торкання, погладжування, пригортання, обійми); використовувати елементи просторової організації спілкування для успішного перебігу мовленнєвого контакту.

Ефективний *емоційний контакт* ґрунтується на таких уміннях педагога: відчувати емоційний стан кожної дитини і діяти відповідно до нього; викликати довіру, прихильність до себе; спонукати до спілкування; «заряджати» її позитивними емоціями; забезпечувати емоційну розрядку; використовувати прийоми емоційного впливу для організації та з метою успішного перебігу мовленнєвого контакту.

Сформовані навички до налагодження *мовленнєвих контактів* охоплюють вміння орієнтуватися в умовах спілкування, у стані дитини як мовленнєвого партнера, прогнозувати перебіг і результати мовленнєвого контакту; моделювати зміни, які мають відбутися у мотиваційній сфері співрозмовника, його світогляді і мовленні після контакту; планувати своє мовлення: добирати зміст висловлювання, мовленнєві, інтонаційні й паралінгвістичні засоби; пов'язані з організацією та управлінням мовленнєвим контактом.

Про володіння педагога *інтерактивним контактом* свідчить наявність у нього вмінь спонукати дітей до спільних мовленнєвих і практичних дій; використовувати мовленнєвий контакт у процесі їхньої практичної діяльності з метою організації навчально-мовленнєвих та комунікативно-мовленнєвих дій; організовувати мовленнєвий контакт під час спільної практичної діяльності для навчання дітей комунікативно-мовленнєвої взаємодії; налагоджувати колективну діяльність вихованців; шляхом взаємодії здійснювати розвиток різних видів дитячої діяльності [4, 19 – 20].

Комунікативну взаємодію, під час якої відбувається обмін особистісними позиціями, вираження співбесідниками свого ставлення як до предметів навколишнього світу, так і одне до одного, що уможливорює

їхнє морально-духовне зростання, І. Бех розглядає як інтимно-особистісне спілкування у системі «вихователь – вихованці». Особистісно орієнтоване спілкування забезпечується, на думку вченого, такими основними позиціями педагога щодо дитини, як розуміння, визнання та прийняття.

Позиція *«розуміння дитини»* є домінантною та включає правильну оцінку емоційних станів і почуттів, які вихованець переживає у момент спілкування; пізнання його індивідуальних особливостей, потреб та мотивів, котрі дитина прагне задовольнити. Розуміння дитини відбувається під час діалогічного спілкування і ґрунтується на таких комунікативних умінь, як вираження у мовленні доброзичливості, зацікавленості, уваги й поваги до дитини-співрозмовника, що дає їй змогу глибше усвідомити свої наміри й бажання.

При позиції *«визнання дитини»* має місце прийняття педагогом індивідуальності дитини: особливостей її темпераменту, сприймання, задатків, характеру й відповідної специфіки інтересів, потреб, здібностей. Така позиція засвідчує, що педагог сприймає дитину як суб'єкта мовленнєвої взаємодії, а не як пасивного об'єкта його впливу.

Реалізуючи позицію *«прийняття дитини»*, проявляють позитивне емоційно-ціннісне ставлення до неї. Його виникнення можливе за наявності у дорослого любові до дітей, схильності до взаємодії і спілкування з ними, свідомого та щиро зацікавленого входження до світу їхніх цінностей і буття, визнання кожного вихованця найвищою суспільною цінністю. Природне, невимушене, наповнене особистісним змістом спілкування забезпечує емоційне задоволення від контактів, захоплює і збагачує обох його учасників – педагога й дитину [2, 64 – 65].

Отже, комунікативна компетентність вихователя дітей дошкільного віку передбачає сформованість у нього комунікативно значущих особистісних рис, яскраво виражену гуманістичну схильність до спілкування з вихованцями, готовність до налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, володіння системою інтегрованих професійно-мовленнєвих умінь та комунікативних якостей. Її *компонентами* є: 1) *система комунікативних знань* (у тому числі в галузі психології спілкування, загальнодидактичних, фахових, методичних); 2) *комунікативні вміння й навички* (вміння говорити, слухати, встановлювати контакт зі співрозмовником, розуміти його внутрішній стан, керувати взаємодією, застосовувати конструктивну поведінку у конфліктних ситуаціях; експресивні вміння та ін.); 3) *комунікативні здібності* (риси та професійно значущі якості особистості), а також моральні переконання (світогляд, етичні погляд, ціннісні орієнтири та мотиви діяльності).

Показниками високого рівня мовленнєвої компетентності є: притаманні мовленню змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота, емоційна і фонетична виразність, яскравість, образність, барвистість,

правильна літературна вимова, вільне, невимушене оперування словом, інтонаційна різноманітність, чітка дикція, правильне використання логічних наголосів та психологічних пауз, взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою, постановка голосу.

Отже, власне *комунікативна компетентність* дошкільного педагога виявляється в його умінні точно, доречно й ефективно користуватися мовою як засобом розвитку мовлення дошкільників. І тут, безумовно, важлива *мовна компетентність* вихователя – знання норм літературної мови, уміння грамотно щодо мовного плану оформити висловлювання, вимогливо ставитися до власного мовлення й мовлення навколишніх. А *мовна компетенція* передбачає засвоєння й усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоепії, семантиці, стилістиці, а також адекватне їх застосування у будь-якій діяльності, що супроводжується використанням мови. Слушним також є твердження про те, що мовна компетенція охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовленнєвої поведінки, настанов щодо успішного здійснення мовленнєвої діяльності.

Зрозуміло, що формування мовної компетенції тісно пов'язане з розвитком *мовленнєвої*, складниками якої постають оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, читанням, говорінням, письмом. *Мовленнєва компетентність* як інтегральне поняття охоплює широке коло особистісних мовленнєвих здібностей, знань, умінь і навичок, які забезпечують успішне здійснення мовленнєвої діяльності [7, 9].

Оскільки професія вихователя накладає на нього «особливу мовну відповідальність», фундаментом його професійної компетентності слід вважати якісну лінгвістичну підготовку, формування так званої *лінгвістичної компетенції*, тобто комплексу лінгвістичних знань про мову як суспільне явище і систему, що постійно розвивається; зв'язок мовлення з мисленням, культурою і суспільним розвитком народу, уміння оперувати лінгвістичними знаннями у професійно-педагогічній і науково-дослідницькій діяльності, а також здатність до мовної рефлексії.

О. Семенов наголошує на важливості для майбутнього фахівця *літературної й фольклорної компетенцій* як сукупності знань про українську літературу і фольклор у їх історичному розвитку й на сучасному етапі, умінь здійснювати філологічну інтерпретацію художнього тексту, оцінювати художню своєрідність, естетику фольклорних творів і творчості письменника загалом як складову національної духовної культури, застосовувати основні методи літературознавчого аналізу; *культурознавчої компетенції*, що реалізується у знаннях матеріальної та духовної культури, традицій і звичаїв народу, умінні використовувати культурознавчі знання у професійній діяльності [8].

Важливою складовою культурознавчої компетенції педагога є *лінгвокраєзнавча*, під якою розуміють його професійні знання про вербальні засоби презентації місцевої матеріальної та духовної культури, насамперед у художній літературі, фольклорі, мовленнєвих традиціях і звичаях народу, зразках сучасного живого мовлення у різних сферах діяльності людей; уміння визначати зміст лінгвокраєзнавчої роботи у навчальному процесі; уміння відповідно до програми розробляти завдання, спрямовані на ефективне вироблення комунікативних якостей, виховання любові до рідного краю та держави [5, 184 – 185].

Як бачимо, дошкільний педагог має не лише добре знати лінгвістичні закони і літературні тонкощі, а й бути відмінним промовцем, котрий бездоганно володіє прийомами правильного, логічного, переконливого мовлення.

Сучасному комунікативно компетентному вихователеві необхідно навчитися вести розгорнутий монолог, ефективну бесіду; освоїти секрети полемічного мистецтва, етичної культури конструктивного діалогу й полілогу; а також виробити індивідуальний імідж оратора, власний ораторський стиль. Ідеться про ще одну важливу компоненту – *риторичну компетенцію*, яка охоплює комплекс мовних і риторичних знань у контексті їх доцільного застосування в мовленнєвій діяльності; комунікабельність (ініціативність, здатність до включення в активну комунікацію); уміння обирати стратегію і тактику спілкування; володіння експресивно-емоційними засобами мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату; навички спілкування, комунікації відповідно до мовленнєвої ситуації; застосування певних засобів для досягнення комунікативної мети; ціннісні орієнтації та духовність особистості.

На нашу думку, для вихователя дітей дошкільного віку особливо важливого значення набуває *методична компетенція*. Її підгрунття складають знання методологічних і теоретичних основ методики навчання мови, літератури, концептуальних основ, структури та змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), уміння застосовувати знання мови та літератури в педагогічній діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції (комунікативно-навчальну, розвивальну, гностичну та ін.). Адже дошкільний педагог, окрім налагодження контактів з учасниками навчально-виховного процесу, взаємодії та спілкування з ними, має успішно формувати комунікативно-мовленнєву компетенцію дошкільників, розвивати їхнє мовлення, оцінювати й контролювати навчально-мовленнєву діяльність вихованців.

Професійно-мовленнєва *готовність* до навчання дітей рідної мови – це система сформованих професійно-мовленнєвих знань, умінь і навичок та комплекс особливих індивідуально-психологічних властивостей особистості вихователя. Вони включають такі компоненти мислення, які дають

можливість на теоретичному рівні втілювати у навчально-виховний процес лінгводидактичні положення, здійснювати індивідуальний підхід та колективне навчання, самостійно регулювати емоційно-вольову сферу особистості, планувати спілкування, мовлення, комунікативний вплив тощо.

Готовність вихователя до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей І. Луценко розглядає як «індивідуальний результат професійної підготовки, що охоплює сформовані професійно важливі комунікативні якості особистості, професійні цінності й мотиви, дитиноцентристську спрямованість, теоретичні і методичні знання, комунікативно-мовленнєві вміння професійно-мовленнєвого спілкування з дітьми» [4, 17]. Ця готовність співзвучна з комунікативною компетентністю і характеризується такими параметрами, як:

– оптимальність щодо наявних суб'єкт-об'єктних умов професійного навчання;

– реальна спроможність успішно виконувати професійні завдання, розв'язувати педагогічні проблеми, використовуючи сформовані в процесі підготовки знання, вміння, особистісні структури;

– практична готовність до розв'язання професійних завдань з організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей в умовах дошкільного навчального закладу.

Висновки. Отож, комунікативна компетентність дошкільного педагога – це його невід'ємна професійна здатність, необхідна для ефективного виконання педагогічної діяльності у дошкільному навчальному закладі. Ця здатність передбачає наявність загальних і мовленнєвих знань, комунікативних вмінь і способів мислення, розуміння відповідальності за свої дії та охоплює комбінації пізнавальних й практичних навичок, цінностей, емоцій і поведінки під час активної взаємодії. З одного боку, вона характеризується комунікативними здібностями, що притаманні усім педагогічним професіям, з іншого – визначається компетенціями, що дають змогу вихователю здійснювати мовленнєвий розвиток дошкільників. Складовими комунікативної компетентності вихователя дітей дошкільного віку є: мовна, мовленнєва, лінгвістична, літературна, фольклорна, культурознавча, риторична, методична компетенції.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. **Перспективними напрямками подальших досліджень** є аналіз змісту та технологій підготовки майбутніх фахівців до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Література

1. Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти / А.М. Богуш. – 4-те вид. доопр. і доп. – Х. : Ранок, 2013. – 192 с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2-х т. / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Т. 2. – 342 с.
3. Єгорова Є.В. Комунікативна компетентність як складова психологічної готовності майбутніх педагогів до професійного навчання / Є.В. Єгорова // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації : матеріали методолог. семінару (м. Київ, 3 квіт. 2014 р.) : [у 2 ч.]. – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. – Ч. 2. – С. 199 – 202.
4. Кравченко-Дзондза О. Модель формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкових класів у процесі професійної підготовки / О. Кравченко-Дзондза // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка». – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 31 : Педагогіка. – С. 177 – 186.
5. Луценко І.О. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 – дошкільна педагогіка / І.О. Луценко. – К., 2013. – 40 с.
6. Нікітіна А.В. Українська лінгвометодика для магістрантів : навч.-метод. посіб. / А.В. Нікітіна. – Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. – 375 с.
7. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. Зязюна. – 2-ге вид., допов. переробл. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.
8. Пентиліук М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М.І. Пентиліук // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8 – 10.
9. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія / О.М. Семенов. – Суми : Мрія-1, 2005. – 404 с.
10. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Т.В. Симоненко. – Черкаси : Брама, 2006. – 330 с.
11. Смирнова Е.О. Отношение популярных и непопулярных дошкольников к сверстникам / Е.О. Смирнова, Е.В. Калягина // Вопросы психологии. – 1998. – № 3. – С. 50 – 60.

References

1. Bohush A.M. Movlennievyi komponent doshkilnoi osvity (*Speech component of preschool education*), Kharkiv, 2013, 192 p. [in Ukrainian]
2. Bekh I.D. Vychovannia osobystosti (*Educating the personality*), Kyiv, 2003, T. 2, 342 p. [in Ukrainian]
3. Yehorova Ye.V. Komunikatyvna kompetentnist yak skladova psykhologichnoi hotovnosti maibutnix pedahohiv do profesiinoho navchannia (*Communicative competence as a component of psychological readiness of future teachers for professional training*), Kompetentnisnyi pidkhid v osviti : teoretychni zasady i praktyka realizatsii, 2014, Ch. 2, pp. 199 – 202. [in Ukrainian]
4. Kravchenko-Dzondza O. Model formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnix vchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi profesiinoyi pidhotovky (*The*

model of communicative competence of primary school teachers in the training), *Liudynoznavchi studii, Seriiia «Pedahohika»*, 2015, Vyp. 31, pp. 177 – 186. [in Ukrainian]

5. Lutsenko I.O. *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do orhanizatsii komunikatyvno-movlennievoi diialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku (Theoretical and methodological foundations of preparing of future educators to communicative activity of preschool children)*, Kyiv, 2013, 40 p. [in Ukrainian]

6. Nikitina A.V. *Ukrainska linhvometodyka dlia mahistrantiv (Ukrainian linhvomethods for undergraduates)*, Starobilsk, 2015, 375 p. [in Ukrainian]

7. Ziazium I.A. *Pedahohichna maisternist (Pedagogical skills)*, Kyiv, 2004, 422 p. [in Ukrainian]

8. Pentyliuk M.I. *Naukovi zasady komunikatyvnoi spriamovanosti u navchanni ridnoi movy (Scientific principles of communicative orientation in teaching a native language)*, *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 1999, n. 3, pp. 8 – 10. [in Ukrainian]

9. Semenoh O.M. *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury (Professional training of future teachers of the Ukrainian language and literature)*, Sumy, 2005, 404 p. [in Ukrainian]

10. Symonenko T.V. *Teoriia i praktyka formuvannia profesiinoi movnokomunikatyvnoi kompetentsii studentiv filolohichnykh fakultetiv (The theory and practice of formation of professional linguistic and communicative competence of students of philological faculty)*, Cherkasy, 2006, 330 p. [in Ukrainian]

11. Smirnova E.O. *Otnoshenie populyarnykh i nepopulyarnykh doshkolnikov k sverstnikam (The position of popular and unpopular preschoolers to peers)*, *Voprosy psikhologii*, 1998, n. 3, pp. 50 – 60. [in Russian]

Одержано 02.12.2016